

BRIELSE MARE

Halfjaarlijks magazine van de

HISTORISCHE VERENIGING DE BRIELSE MAASMOND



CAPIRUSSA

Terug van weggeweest

OMZIEN IN VERWONDERING III

De Watersnoodramp van 1953

VILLA ANNA IN HEENVLIET

En haar bewoners

KAMPEMENT IN DE DUINEN

Nieuwe aanwinst van het Streekarchief

DE SLAG OM DE NOORDPOORT

Een terugblik op het strijdtoneel

HET GESCHENK VAN DE VERENIGING

Rochus Meeuwiszn. in beeld

• *uitgave:*

Historische Vereniging
De Brielse Maasmond
Info@debrielsemaasmond.nl

• *correspondentieadres /
redactiesecretariaat:*

Ronald J. de Ridder
Van Bloys van Treslongweg 3
3231 CT BRIELLE

• *telefoon:*

0181 414674

• *website:*

<https://www.debrielsemaasmond.nl>

• *bank:*

IBAN: NL20 INGB 0000 2087 92

• *redactie:*

Klaas Schipper (hoofdredacteur),
Nico de Vries,
Adriaan Rodenburg (lay-out)

• *internetadressen:*

Historisch Museum Den Briel:
www.historischmuseumdenbriel.nl
Cultuurweb Brielle:
www.cultuurwebbrielle.nl
Musea In Nederland:
www.museumserver.nl

• *advertentietarief:*

Een halve pagina per jaar (twee edities):
€90,-

• *cover:*

Vergulde snuifdoos met op de deksel
het stadswapen van Brielle dat wordt
vastgehouden door Capirussa ca. 1780,
collectie Historisch Museum Den Briel.

Het eerstvolgende nummer verschijnt
in oktober 2023.

© Historische Vereniging De Brielse
Maasmond 2023.

Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd en/of openbaar
gemaakt worden door middel van druk,
fotokopie, of op welke andere wijze ook
zonder schriftelijke toestemming van de
redactie.

BRIELSE MARE

JAARGANG 33 NR. 1, APRIL 2023



VAN DE REDACTIE

Klaas Schipper

3

OMZIEN IN VERWONDERING III

De Watersnoodramp van 1953

4

VILLA ANNA IN HEENVLIET

En haar bewoners

12

CAPIRUSSA

Terug van weggeweest

18

DE SLAG OM DE NOORDPOORT

Een terugblik op het strijdtoneel

22

VAN DE VERENIGING

Voorzitter Dick Verbeek

27

KAMPMENT IN DE DUINEN VAN VOORNE

Nieuwe aanwinst van het Streekarchief

28

MUSEUMNIEUWS

De overwinning na het Rampjaar 1672

32

HET WAPENDIPLOMA VAN VOORNE AAN ZEE

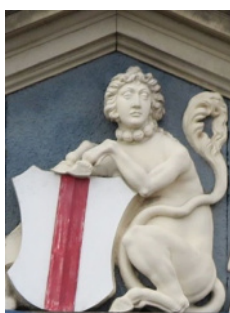
Hellevoetsluis, Brielle en Westvoorne verenigd

34

HET GESCHENK VAN DE VERENIGING

Rochus Meeuwiszn. in beeld

35



De Brielse Mare is het halfjaarlijks magazine uitgegeven door de Historische Vereniging De Brielse Maasmond (voorheen 'Vereniging Vrienden van het Historisch Museum Den Briel'). Dit magazine wordt automatisch aan de leden van de vereniging toegestuurd. Losse nummers zijn te bestellen via het secretariaat van de vereniging en te koop bij het Historisch Museum Den Briel, in het Streekarchief en bij de plaatselijke boekhandel.

Een jaar na publicatie is de Brielse Mare ook beschikbaar op de website van de vereniging: www.debrielsemaasmond.nl.

Persoonlijk lidmaatschap €15 per jaar; familielidmaatschap €20 per jaar. Aanmelding bij het secretariaat of d.m.v. het formulier op de website van de vereniging: www.debrielsemaasmond.nl.

De vereniging heeft de ANBI-status. Dit betekent dat giften in het kader van de wettelijke bepalingen in mindering kunnen worden gebracht op het belastbaar inkomen van de schenker.

Auteursinstructies: Historische artikelen over Brielle en de streek zijn welkom. Gewenste omvang: 1000 tot 2000 woorden. Aanbevolen wordt vooroverleg te plegen met Klaas Schipper: k.j.schipper@hetnet.nl of 0181 413981. De redactie behoudt zich het recht voor, in overleg met de auteur, artikelen in te korten of te wijzigen.

Van de redactie

Wat een enthousiaste reacties mochten we als redactie ontvangen op de twee bijzondere uitgaven in het kader van 450 jaar bevrijding van de Spanjaarden. Deze extra dikke nummers van 2022 die grotendeels in het teken stonden van het Brielse jubeljaar werden kennelijk zeer gewaardeerd. Nogmaals hartelijk dank daarvoor.

En nu 'back to normal' om het maar eens in hedendaags jargon te zeggen. Een Brielse Mare met het voorheen gebruikelijke aantal pagina's, maar met zeker interessante artikelen. We hebben er de afgelopen tijd zelfs zoveel ontvangen dan we er enkele moeten bewaren tot de herfsteditie. Maar wat in het vat zit...

We zien ook ditmaal met Ynze Kuiper om in verwondering en wel naar de Watersnoodramp van 1953, dit jaar zeventig jaar geleden. Over het verloop ervan in de regio en over de opvang van talloze evacués in Brielle en omgeving. Ondanks de tragiek van deze ramp, ontdekte Ynze toch ook tal van details waarom we nu heimelijk moeten lachen.

We staan ook stil bij het einde van de Gemeente Brielle en het ontstaan van de nieuwe Gemeente Voorne aan Zee. Niet in politiek opzicht uiteraard, maar wel met een artikel over de Capirussa die het wapen van de nieuwe gemeente schraagt en waarover al heel wat (negatieve) publiciteit verscheen. Aart van der Houwen weet er alles van en Nico de Vries tekende zijn wapenfeiten op. In datzelfde licht is ook een kopie van het Wapendiploma van de Hoge Raad van Adel van Voorne aan Zee opgenomen, zodat u dit nog eens goed kunt bekijken.

Aart van der Houwen schreef zelf ook een artikel en wel over een nieuwe aanwinst die het Streekarchief Voorne-Putten verwierf: een aquarel waaraan een hele geschiedenis vastzit.

Van de hand van Felix van Hoorn, een vaste scribent van OudNieuws, is een artikel over Villa Anna in Heenvliet opgenomen en wel omdat daar ooit ook een Brielse burgemeester woonde.

In de redactie is lang gesproken over het artikel De Slag om de Noordpoort, waarin Nico de Vries terugblijkt op het strijdtoneel van de afgelopen jaren met betrekking tot de ontwikkelingen op Bastion IX. Kon het nu wel of niet geplaatst worden in het magazine van een historische vereniging? De overgrote meerderheid van het bestuur en de redactie vond van wel, omdat het heel goed weergeeft in welke dramadriehoek wij volgens prof. dr. Beatrice de Graaf ongewild in deze tijd zijn beland. In haar Brielle-lezing van december jl. werd dat pijnlijk duidelijk.

Museumnieuws van de hand van Marijke Holtrop ontbreekt uiteraard ook in deze editie niet. Deze keer staat de overwinning na het Rampjaar 1672 centraal. Het zijn spannende tijden voor het museum, want ook dat is onderdeel van de nieuwe organisatie van de Gemeente Voorne aan Zee geworden.

De Historische Vereniging De Brielse Maasmond heeft op 30 november ter gelegenheid van 450 bevrijding van de Spanjaarden een zeer gewaardeerd geschenk aan de voormalige gemeente Brielle aangeboden: een bronzen kop van Rochus Meeuwiszn. vervaardigd door de kunstenaar Guido Sprenkels. We blikken nog even terug op dat moment.

Veel leesplezier gewenst.

Klaas Schipper

De Watersnoodramp van 1953

Het stof is langzamerhand weer gaan liggen. Als u dit leest, ligt de datum van 1 februari alweer een paar maanden achter ons. Nederland herdacht op die datum de vreselijke Watersnoodramp van 1953, ook wel Ignatiusvloed of Beatrixvloed genoemd. Nu 70 jaar geleden. Na de Tweede Wereldoorlog de grootste ramp die Nederland trof in de twintigste eeuw.

TEKST: YNZE KUIPER



Daar kwam nog bij dat het uitgerekend die dag springtij was. Het was twee dagen na volle maan en dan bereikt het water een extra hoge waterstand. Alleen bij een springtij bij nieuwe maan komt het nóg hoger omdat dan zon en maan allebei in dezelfde richting aan het water trekken.

Gevolg

We kennen allen de desastreuze gevolgen. Op tientallen plaatsen braken de dijken door en ondanks heldhaftige pogingen had de mens weinig in te brengen tegen de enorme krachten van wind en water. Het was hartje winter en hoewel het niet vroom, was het door de harde wind afgrijselijk koud. De gevoelstemperatuur lag ver beneden nul. Als je de verhalen hoort en leest, is het verbazingwekkend dat niet veel meer mensen zijn door onderkoeling zijn omgekomen. Op zondag 1 februari stonden grote delen van Zeeland, Zuid-Holland en Brabant onder het zoute en ijskoude water. Honderden mensen en duizenden dieren waren al verdrongen en op die zondag zouden er nog velen volgen. De omvang van de ramp drong maar heel langzaam door tot de rest van het land. Verbindingen waren uitgevallen. Voordat de hulp echt op gang was gekomen, waren we dagen verder.

Op 31 januari 1953 woedde er een noordwesterstorm. Een groot lagedrugsgebied draaide boven Schotland langs de Noordzee in en joeg de golven over een strijklenkte van wel duizend kilometer tot grote hoogte op. De zee tussen Engeland en Nederland loopt in het zuiden steeds smaller toe om na het Nauw van Calais pas weer breder te worden. Dat Nauw was te nauw voor die watermassa, dus de trechtervorm liep door het opgestuwde water vol en vervolgens over.

boven

Door de ondergelopen polders waren alleen Abbenbroek en Zuidland nog via de dijk bereikbaar.

Andere tijden

Voor de jonge mensen van nu moet het bijna niet voor te stellen zijn dat er in die tijd, nog maar 70 jaar geleden, nauwelijks communicatie was! De (distributie) radio met een paar zenders stopte om middernacht, televisie stond nog niet eens in de kinderschoenen maar lag nog in de luiers. Een enkeling had telefoon, maar de centrales werden vaak nog handmatig bediend. Auto's waren er maar mondjesmaat en alleen voor de happy few.

Nederland was leeggeplukt en verarmd uit de oorlog gekomen en moest weer opgebouwd worden. Als een zuinige huisvader sprong Nederland met het geld om en dijkonderhoud stond niet echt hoog op de lijst van prioriteiten. Enfin, het gevolg is bekend.

De situatie op Voorne-Putten

De krant van 2 februari schrijft over de rampzalige gevolgen die de storm veroorzaakt heeft op Voorne-Putten. Doordat de Zeedijk bij Oudenhorn, die het zuiden van het eiland begrenst, brak, kwam Voorne-Putten in enige uren voor 80 procent onder water te staan. Inwoners van Zuidland, Oudenhorn, Biert en Simonshaven die met klokgelui en sirenes werden gewekt, moesten in allerijl een goed heenkomen zoeken. Zij die niet van hun vee konden scheiden, hebben verscheidene bange uren op de daken van hun boerderijen doorgebracht, voordat ze met bootjes werden gered. De gehele zondag was de Groene Kruisweg overstroomd door grote hoeveelheden koeien, paarden en ander vee. Maandag steeg het water zodanig, dat ook de Groene Kruisweg voor een gedeelte onder water kwam te staan. Hellevoetsluis heeft na de oorlog, nu door het water, wéér een gevoelige slag te incasseren gekregen. Het water kwam over de waterkerende muur, sloeg gaten bij de sluis en vernielde de toegangsweg bij de Brielse Poort. Vijf mensen verloren hier het leven. De polders van Nieuw-Helvoet stonden tot de molen in Nieuwenhoorn onder water. In Heenvliet steeg het water in de nacht van woensdag 4 februari nog verder, zodat de school bij Nieuwsluis het water door de ramen zag binnenkomen. De tramlijnen naar



Hellevoetsluis en Brielle waren ondermijnd en daardoor uitgevallen en ook de drinkwatervoorziening naar Hellevoet was kapot.

Na een urenlange heroïsche strijd bleef de afsluitdam in de Brielse Maas behouden. Het gebrek aan een weg op en naar de dijk werd bijna oorzaak van een catastrofale doorbraak. Op Rozenburg kwamen vier polders onder water te staan. Het verkeer over de veren lag er ook uit, maar is in de loop van maandag hersteld. Tot zover de berichten in de Nieuwe Brielsche Courant van 3 februari 1953.

Na een urenlange heroïsche strijd bleef de afsluitdam in de Brielse Maas behouden.

boven

Het Kanaal door Voorne met daar achter de ondergelopen polders.

onder

De sluis in de haven van Hellevoetsluis, waar het water overheen stroomt.



boven
Met man en macht probeert men de dijken te verstevigen.

onder
Kadavers van koeien en varkens bij Zuidland.

Mannen uit de kerk

Dat het maar heel weinig heeft gescheeld of de nieuwe Brielse Maasdam had het begeven, is uit diverse bronnen te halen. Krantenartikelen uit die tijd doen uitgebreid verslag van de worsteling om het behoud van de dijk. In de rampnacht sloeg het water over de kruin van de dijk en het caisson waarmee in 1950 het gat werd gedicht, kwam bloot te liggen. Ook het monument, door Koningin Juliana onthuld, overleefde het maar ternauwernood. Met behulp van vrijwilligers uit Oostvoorne en Brielle werden op zondagmorgen stenen en zandzakken aangesleept ter versterking. Op het strand van het Kruiningergors werden ze gevuld. De vrachtwagens en tractoren met de zandzakken verzakten op en rond de dijk in de drassige grond. Ook toen al waren er ramptoeristen die de werkers voor de voeten liepen. De koster van de Catharijnekkerk kreeg het voor elkaar om tijdens de kerkdienst (zonder die te verstoren) een heel stel jonge mannen de kerk uit te krijgen en die per vrachtwagen naar de plaatsen voor de dijkversterking te sturen. Gelukkig kwam het water die zondagmiddag niet nog veel hoger en bleef de dam op het nippertje behouden. De betrokken autoriteiten hadden wel duidelijk voor ogen dat de dam kon doorbreken en besloten dat Brielle niet direct op grote schaal evacuéés zou opnemen. De Catharijnekkerk ligt een centimeter of 40 onder N.A.P. De waterhoogte tijdens de ramp kwam in Hoek van Holland 385 centimeter boven N.A.P. Pas toen het gevaar voor overstroming voor Brielle was afgewend, kwam de stroom slachtoffers op gang.

Veel bewoners van Brielle die aan de haven woonden, hadden voor de zekerheid maatregelen genomen voor het geval dát. De laatste overstroming van 9 december 1949 stond hen nog vers in het geheugen. In 1953 was het al niet meer mogelijk om vloedplanken in Brielle te plaatsen. Ze waren op een enkele na al voortvarend afgebroken. We zijn nu toch veilig achter die grote dam, zo dacht men.

Ten oosten van het Kanaal door Voorne stonden de polders onder water.

De kanaaldijk dreigde het te begeven. Vanuit onder andere Brielle werden vrachtwagens vol materiaal aangesleept. Militairen werden in het hele rampgebied ingezet. Ook hier aan het kanaal werd zij aan zij gewerkt met een leger van vrijwilligers om het deel ten westen van het kanaal droog te houden. Over een lengte van tien kilometer werd een bekistingsversterking gemaakt. Er is in die eerste weken door ongelooflijk veel mensen ontzettend hard gewerkt onder vaak heel moeilijke omstandigheden en met beperkte middelen. Naast het dichten van de dijkbreuken en stroomgaten, het zoeken naar en bergen van stoffelijke overschotten en het ruimen van de kadavers, was er de zorg voor de overlevenden. Het dwingt respect en bewondering af voor wat er gepresteerd is.

De evacuatie

De Rijks H.B.S. en de Ambachtsschool werden aangewezen voor de opvang van de vluchtelingen. Er waren er enkelen hier van het eiland, maar het merendeel dat in Brielle terecht kwam, was van Goeree-Overflakkee. Dit Zuid-Hollandse eiland was zeer zwaar getroffen. Het aantal slachtoffers was enorm. Hulpverlening kwam maar langzaam op gang. De storm ging ook maar langzaam liggen. De infrastructuur was zwaar beschadigd. Wegen en dijken vaak onbegaanbaar. De reddingboot uit Steldenham, die tevergeefs was uitgevaren voor een schip in nood, kwam terug in de thuishaven en heeft met hun vlet die over de dijk werd getrokken, veel mensen kunnen redden. De geredden werden naar de Tramhaven in Hellevoetsluis gebracht. De totaal ontredderde mensen kregen daar droge kleding en wat warmes te eten in een paar daar staande verwarmde wagons van de R.T.M. Hierna ging het per bus of auto naar Brielle. Gemeente, het Rode Kruis en vrijwilligers registreerden de evacués en brachten hen onder in scholen en bij particulieren thuis. Zieken werden naar Olaertsdun gebracht waar de Volkshogeschool was ingericht als noodhospitaal.

Enorme drukte

Uit de krant van 6 februari: Op de Markt in Brielle werd door diverse agenten het



drukke verkeer geregeld. Talloze bussen voerden uit Flakkee de evacués aan die in de HBS en de Ambachtsschool aankwamen en voor het merendeel werden doorgevoerd naar Rotterdam, Den Haag en Utrecht. Hét centrum voor opvang was de Ahoy'-hal in Rotterdam. In de H.B.S. overnachtten in de nacht van maandag op dinsdag 150 personen en de

boven
Evacués uit Goeree in een evacuatieschip.



boven
Koningin Juliana, met bontjas bezoekt
de evacués in de Ahoy'-hal.

onder
Uitdelen van hulpgoederen in Stellendam
door medewerkers van het Rode Kruis.

nacht daarop 214 personen. De Ambachtsschool bood de aanblik van een grensstation. Groepen kwamen aan, werden voorzien van eten en drinken en in de hal werden nieuwe groepen geformeerd om met militaire wagens en met autobussen verder te worden vervoerd. Anderen werden gebracht naar de inwoners die plaats hadden aangeboden. In de Landbouwschool werden de zieken verzorgd. Vele dames zorgden voor het klaarmaken der maaltijden. Rode Kruis en EHBO werkten onvermoeibaar door. Jongelui hielpen bij het uitladen van de enorme voorraden kleding. Want het moet gezegd: er zijn uit alle delen van het land zeer veel goederen aangekomen. Verschillende lokalen van de twee scholen zijn ermee gevuld. De vluchtelingen wanen zich in een compleet warenhuis. Als echte verkopers lopen de dames en heren rond, vaak met een centimeter om hun nek, om iedereen aan de nodige kleding te helpen. 'De hulp is geweldig', zo zeiden de mensen al maar tegen ons. 'We zijn alles kwijt, hadden alleen maar wat we aan hadden, maar nu zien we er weer goed uit. We durven het haast niet aan te pakken.' Een der dames vond de Flakkeënaars zulke grote mensen. 'Maat 46 voor schoenen komt nogal vaak voor.'

Ook veel andere ruimten werden gevorderd om alle mogelijke diensten onder te brengen. Denk aan de militairen, geneeskundige dienst, Engelse genietroepen, keukenpersoneel, verbindingstroepen en hygiënische dienst. Op maandag al kon in de H.B.S. een militaire kookploeg uit Leiden aan de slag, met complete keukeninstallatie. Een tweede kookploeg, ook met eigen keuken, ging in de Meisjes Vakschool aan de slag. Deze ploegen hebben een geweldige prestatie geleverd. Steeds konden de evacués die Brielle passeerden, dag en nacht worden voorzien van warm drinken en vaak warm eten. Ook al de ondersteunende diensten, dijkwerkers en vrijwilligers moesten per slot eten. Op initiatief van de NVVH (Nederlandse Vereniging van Huisvrouwen) werden inzamelingen gehouden voor kleding en schoeisel. Later kwam via het Rode Kruis hulp uit Rotterdam.

Helaas lukte dat laatste niet meer op maandag, maar een grote uitkomst bood een colonne auto's uit Laren. Die waren afgeladen met goederen die het actiecomité uit Laren daar, op eigen initiatief, had ingezameld en via Den Haag, doorreden naar Brielle. Hier bleek dat het spontane particuliere initiatief op kleine schaal, althans de eerste dagen na de ramp, meer resultaat afwierp dan de in groot verband opgezette organisatie. Toch deed het Rode Kruis fantastisch goed werk toen het eenmaal draaide.

Dieren

Ontzettend veel vee heeft de ramp niet overleefd. Veel dieren verdronken in hun stal die ze niet wilden of konden verlaten. Wonderbaarlijke verhalen zijn er over dieren die wisten te overleven. Een koe die in een huis de trap opklom en op de bovenverdieping hoopte gered te worden. Paarden die op hun achterbenen staande, een nacht lang hun hoofd boven het ijskoude water wisten te houden en het overleefden. Een hondje dat de koeien de stal uitjoeg de dijk op. Waar het nog kon, werd het vee, voor het water uit, naar hogere plekken gedreven en afgevoerd. De hele zondag was de Groene Kruisweg verstopt door grote hoeveelheden koeien, paarden en ander vee. Nogal wat dieren gingen naar Rotterdam en Delft maar ook veel vee werd hier ondergebracht. Ze vonden een warme stal in Rockanje, Oostvoorne, Geervliet en Brielle. Hier in Brielle, werden de veilinggebouwen aan het Slagveld (nu Action) gebruikt als opvang- en doorgangshuis. Al die dieren moesten verzorgd, gevoerd en gemolken worden en dat gebeurde ook! Na een week was dit voorbij en werd het gebouw door de Brandweer schoongespo-ten.

Nette gezinnetjes

Met de reddingboot en vissersschepen vanuit Stellendam en met het veer uit Middelharnis waren de evacués vanuit de plaatsen op Goeree-Overflakkee in de Tramweghaven in Hellevoetsluis aangekomen. Ze kwamen vervolgens met bussen en auto's aan in Brielle. Hier werden ze opgevangen en geregistreerd. Op simpele kaartjes werd genoteerd: naam, plaats van herkomst, adres,



gezinssamenstelling, namen van de kinderen en geboortedata maar ook beroep, kerkelijke gezindte en de toestand van de verlaten woning ('tot de dakgoot in het water' of 'alles kwijt'). Nog veel van deze gegevens zijn in te zien bij het

boven
Hulpgoederen in de Ahoy'-hal.

onder
Hulpgoederen van het Croce Rossa Italiana.



Heel vaak ging het gelukkig prima tussen de 'kwartiergevers' en evacués. Er ontstonden vriendschappen voor het leven

boven

Soldaten vullen zandzakken om de dijken te verstevigen.

onder

Aankomst van buitenlandse hulpgoederen.

Streekarchief Voorne-Putten. Op deze kaarten met gegevens werd ook vermeld bij wie ze in Brielle zijn ondergebracht en wat ze verstrekt hebben gekregen aan lakens, dekens slopen, borden en mokken, hemden ondergoed etc. Wie deze mensen registreerden, is niet zo makkelijk meer te achterhalen. Gemeenteambtenaren en Rode Kruis-medewerkers en misschien ook nog anderen. Sommigen gingen zover dat ze een waardeoordeel klaar hadden over hun behoeftige medemens. Dit ging van 'keurig gezinnetje' tot 'vrouw onsympathiek en is dom, moeilijk en erg inhalig, scheldt op kwartiergeefster'. Heel vaak ging het gelukkig prima tussen de 'kwartiergevers' en evacués. Er ontstonden vriendschappen voor het leven. De slachtoffers waren

vaak arbeidersgezinnen uit landbouw en visserij en waren zeer bescheiden. Ze waren meestal erg blij met de spullen die ze kregen uitgereikt. Op de aantekeningen die op de distributiekaarten gemaakt werden, kun je nog opmaken dat het al even geleden is als ze het over 'boezeroenen, borstrokken en directoires' hebben!

Wie appels vaart...

Voor anderen kwamen de hulpgoederen in de Doelen en op scholen terecht. Veel kleding was al enigszins geselecteerd maar er moest toch nog veel gepast en gemeten worden. Zelfs knotten wol om zelf kleding te breien en lappen stof om zelf kleding in elkaar te zetten, werden gedistribueerd. Omdat in een kleine gemeenschap iedereen iedereen kent, viel het toch wel op dat er mensen opeens met een andere dan de gebruikelijke jas, broek of jurk rondliepen. Een andere dan de doelgroep profiteerde een beetje mee, zullen we maar zeggen. De tabaksfirma Roxy stelde heel veel sigaretten gratis ter beschikking van de gedupeerden. Een mooi maar verslavend gebaar. Uit betrouwbare bron mocht ik horen dat zelfs tot in het najaar de tabaksrookwolken nog uit het stadhuis opstegen. Op een van de registratiekaarten staat vermeld dat de man visser van beroep is en zelfs een eigen scheepje had. Welnu, dit scheepje is tijdens de ramp leeggehaald. Gelukkig kwam het bestellen niet op grote schaal voor, maar het is helaas wel gebeurd. Hoe gewetenloos kun je zijn. De rampgebieden werden voor zover mogelijk dan ook afgesloten en ieder die daar iets te zoeken had moest over een, door de burgemeester afgegeven, vergunning beschikken. De Spijkenisserbrug was alleen open voor hulpdiensten en de veerscheperen werden gecontroleerd. Ook was er een avondklok ingesteld.

Zakgeld

Evacués en de mensen die hen onderdak verschaften (de kwartiergevers) hadden recht op een vergoeding. In de plaatselijke kranten werd vermeld op welke dag en op welke tijd de hier ondergebrachte mensen en hun kwartiergevers hun financiële bijdrage konden komen ophalen in het gemeentehuis.

En wel op de eerste verdieping, in alfabetische volgorde en wee degene die te laat kwam. Na verloop van tijd werden de hulpgoederen ook niet meer aan allemaal uitgedeeld maar werden degenen die daarom vroegen, thuis bezocht en beoordeeld of het wel noodzakelijk was. Als het verblijf wat langer gaat duren, ontstaan er vanzelfsprekend makkelijk irritaties tussen de gasten en hun gastgevers. Sommige evacués hebben dan ook op diverse adressen gezeten. Een kwartiergeefster wilde bijvoorbeeld niet dat er op haar zolder gekookt werd. Kun je je iets bij voorstellen. Er was ook een ‘gastvrouw’ die naast de vergoeding van de gemeente ook vond dat de gast van zijn zakcentje wel huur kon betalen. Begrijpelijk dat de meesten weer zo snel mogelijk naar eigen huis en haard terug wilden, als daar tenminste nog iets van over was. Toch heeft het nog maanden geduurd voor de laatste ‘logé’ uit Brielle vertrokken was. Het was gelukkig niet alleen maar kommer en kwel. Er werd ook wel eens wat leuks georganiseerd voor de vluchtelingen die nog in Brielle verbleven, bijvoorbeeld een avond voor evacués in de feestzaal van J. Dedert aan de Turfkade. De zaal was te klein voor de grote toeloop. Een leuke film en na afloop voor alle vrouwen een naai-etui-tje en voor de mannen een ‘rokertje’.

Beurzen open - dijken dicht

Deze landelijke actie bracht veel geld op en de hulp vanuit het buitenland was overweldigend. Nog steeds staan in het voormalig rampgebied de ‘kant-en-klaar woningen’ uit Scandinavië. In hoog tempo werden de dijken (provisorisch) gerepareerd. Op 27 februari waren alle kadavers (1250) uit de polders van Voorne-Putten verwijderd en op 3 maart ging het diepe stroomgat in de Oudenhoornse Zeedijk dicht. Het leegpompen, schoonmaken en herstel kon beginnen.

Brielle is gelukkig niet onder water komen te staan en heeft daardoor als evacuatiecentrum, laten zien wat het waard is. Er zijn naar schatting zo’n 7000 hulpzoekenden in Brielle opgevangen en daarna doorgezonden naar andere plaatsen in het land. Een gedenk- en herdenkingswaardige periode om naar om te kijken en je te verwonderen.



boven

Het Watersnoodmonument ter herinnering aan de doorbraak van de Zeedijk in Oudenhoorn.

midden en onder

Koningin Juliana onthulde in 1950 dit monument bij de afsluiting van de Brielse Maasdam.

Villa Anna in Heenvliet

- en haar bewoners -

Op 29 mei 1908 was het druk in Café van Hal in Nieuwesluis, ongewoon druk.

Ongewoon omdat er niet de vaste bezoekers waren.

Het was de dag van aanbesteding van de bouw van het huis dat Jan Willem Boers liet bouwen aan de Wioldijk, dichterbij Nieuwesluis dan bij Heenvliet.

P. Zevenbergen uit Den Haag bleek met fl. 5000 het laagst te hebben ingeschreven.

TEKST: **FELIX VAN HOORN**



Wie was Jan Willem Boers? Jan Willem Boers werd op 25 augustus 1848 in Middelharnis geboren als jongste van de negen kinderen van Benjamin Boers (1803-1878) en Catharina Johanna Jacoba Schoemaker. Zijn vader was daar predikant en nog beter bekend als schoolopziener in het 6de district van Zuid-Holland. Benjamin was ook de auteur van de 'Beschrijving van het Eiland van Goedereede en Over-Flakkee' (1843). Hij woonde na zijn emeritaat (1872) tot zijn overlijden aan het Scharloo in Brielle.

Gouda

Over Jan Willems jeugd is niets bekend. Evenmin over zijn schoolopleiding. De mogelijkheden voor vervolgonderwijs waren in Middelharnis wel zeer beperkt, maar de kinderen in een domineesgezin zullen toch wel meer dan de lagere school hebben doorlopen. In 1865, hij is dan 17 jaar oud, verlaat Jan Willem Middelharnis en gaat wonen bij zijn broer Jan Hendrik, die apotheker is in de Wijdstraat te Gouda. Hij staat daar ingeschreven als apothekersbediende. Of er conclusies uit te trekken zijn laat ik aan de lezer, maar het lijkt mij veelzeggend dat hij daar in het huis van zijn broer twee van zijn zusters als inwonend aantreft: Maria Cornelia, geb. 1841 en Johanna Elisabeth, geb. 1846. Zegt het iets over de sfeer in huize Benjamin Boers? Of heeft deze besloten dat er in Gouda meer kansen voor zijn kinderen lagen dan in Middelharnis. We lopen iets op de zaken vooruit, maar in dit verband lijkt het vermeldenswaard dat Jan Willem geen van zijn vijf kinderen naar zijn ouders vernoemt, maar naar zijn schoonmoeder, zijn broer, zijn zus en een oom van zijn vrouw. Of was hij gewoon een recalcitrante puber, waar zijn relatief oude ouders geen raad meer mee wisten?

In 1869 woont Jan Willem in Amsterdam, maar is het jaar daarna al weer terug bij zijn broer. Rond 1871 verblijft hij in Wageningen, maar komt in 1872 toch weer bij zijn broer wonen. Een jaar later vertrekt hij naar Rotterdam, waar hij als apothekersknecht werkt bij



August Frederik van der Vliet. In 1874 gaat hij in Brielle bij zijn vader wonen. Hij werkt er vermoedelijk enige tijd bij een notaris, want als hij in 1876 weer naar Gouda vertrekt noemt hij zich notarisrisklerk. Hij krijgt er een baan op de secretarie. Men kan van hem bepaald niet zeggen dat hij tot dan een honkvaste figuur is geweest, maar dit ambtelijk bestaan lijkt hem goed te bekomen. Hij brengt het tot de rang van commies.

boven

Silhouet van Benjamin Boers, 1854.

Boekomslag van de 'Beschrijving van het Eiland van Goedereede en Over-Flakkee' uit 1843 door Benjamin Boers.

onder

Wijdstraat Gouda, kort na 1900; midden rechts de apotheek van Jan Hendrik Boers.

Jan Willem Boers en echtgenote Anna Wilhelmina Henriette Cording



boven
handtekeningen bruidspaar
onder huwelijksakte.

midden
Jan Willem Boers en echtgenote
Anna Wilhelmina Henriette
Cording.

onder
Burgemeester Boers aan zijn
bureau.

Gouda

Op 6 augustus 1884 trouwt hij in Gouda met de 20-jarige Anna Wilhelmina Henriette Cording. De bruid is geboren in Soerabaja in het toenmalige Nederlands Oost-Indië. Haar vader, een zeevaarend machinist, is al overleden.

Haar moeder woont in Sitoebonda en geeft toestemming middels een daar opgestelde notariële akte. Goed een jaar later wordt in Gouda hun eerste kind geboren: Alberta Dorothea Elisabeth.

Rozenburg

Dan volgt in Jan Willems carrière een reuzenstap. In 1887 wordt hij benoemd tot burgemeester en secretaris van Rozenburg, waar Johan Daniel Monhemius op diens verzoek ontslag heeft gekregen. Het jonge gezin betreft daar de burgemeesterswoning aan de Boomendijk. In 1888 wordt er hun zoon Jan Hendrik geboren, die in het verhaal over de Villa Anna nog een rol gaat spelen. In 1890 is er wederom een zoon: Friedrich Wilhelm. Deze zal in zijn grootvaders voetspoor treden en theologie gaan studeren. Een in 1892 geboren dochtertje Maria Cornelia overlijdt nog in datzelfde jaar. De jongste zoon, geboren in 1900 krijgt niet voor niets de namen Marie Cornelis. Hem zullen we nog ontmoeten in Zwartewaal.

Burgemeester

Als burgemeester moet Jan Willem Boers natuurlijk in zijn rol groeien. Hij neemt ook de traditioneel bij de functie horende taken op zich, zoals het voorzitterschap van de plaatselijke afdeling van 'Het Nut'. De in Frankrijk wonende ambachtsheer van Rozenburg stelt hem aan tot rentmeester van de heerlijkheid. Uit de krantenverslagen blijkt dat onder zijn leiding de vergaderingen van de gemeenteraad rustig verlopen.

Toch schuwt Boers de publiciteit niet als hij fel uithaalt tegen de plaatselijke dokter Keizer. Deze ontvangt f 600 per jaar om de armen van geneeskundige hulp te voorzien, maar vindt dat bevallingen daar niet onder vallen als zijnde geen ziekte. Daar vindt hij in de burgemeester een tegenstander die (in de krant) geen blad voor de mond neemt.

Brede, vlakke raambogen,
hoge schoorstenen en
Jugendstilversieringen,
de villa was een opvallend
gebouw

Zwartewaal, Heenvliet en Abbenbroek

Zijn kwaliteiten worden ook in Den Haag onderkend en op 18 november 1907 wordt hij tevens aangesteld tot burgemeester en secretaris van Zwartewaal. De inwoners daar vinden de combinatie Rozenburg-Zwartewaal niet ideaal vanwege de lastige communicatie aan weerszijden van de Maas. De pas overleden burgemeester Jacob Simon Korteweg was immers ook burgemeester van Heenvliet en Abbenbroek. Waarom niet weer een burgemeester voor die combinatie van drie? 'Den Haag' is het met de rekestranten eens en op 10 maart 1908 volgt voor Jan Willem Boers de benoeming tot burgemeester en secretaris van Heenvliet en Abbenbroek en ontslag uit die functies in Rozenburg, waar hij wordt opgevolgd door A. J. de Ridder. Drie burgemeestersposten, dus ook drie gemeenteraden en drie colleges. Geen geringe opgave.

Villa Anna

De nieuwe burgemeester moet zijn ambtswoning in Rozenburg opgeven. Maar er moet wel gewoond worden. Voorlopig is dat in Zwartewaal. Boers wil bouwen en kiest voor een plek in Heenvliet. Hij koopt in 1908 bij onderhandse akte van de Polder Heenvliet bijna een halve hectare in twee percelen: kad. B 862 en B 2185 aan de Wioldijk nabij Nieuwesluis, dat ressorteerde onder de gemeente Heenvliet. Het huis laat hij tekenen door Gerard Christiaan Lodder, in de aanvraag van de bouwvergunning architect genoemd. De man werd geboren in Schalkwijk, was technisch tekenaar in Utrecht, werd in 1915 opzichter voor Rijkswaterstaat in Nieuwesluis en kreeg in 1917 dezelfde functie in Brielle, waar hij in 1921 overleed. Architectonisch is zijn ontwerp voor het te bouwen huis wat men deftig noemt

eclectisch, in goed Nederlands ‘van alles een beetje’. Met zijn brede, vlakke raambogen, hoge schoorstenen en Jugendstilversieringen was Wioldijk 18 (later 116) in ieder geval een opvallend gebouw te midden van het weidse polderland. Het was er voor de familie Boers goed toeven.

In de Tweede Wereldoorlog werd een deel van het huis door de bezetters gevorderd. In allerijl liet de eigenaar (toen Jan Hendrik Boers) een deel van de roerende goederen veilen. De lijst die in de akte van veiling is opgenomen zou in deze tijd menig antiquair doen watertanden. In de familie vertelt men nog altijd met verontwaardiging het verhaal hoe de Duitsers de familie-tikker als schietschijf gebruikten. Ook hoe ze een afvalput groeven op nog geen meter naast de plaats waar de familie een deel van de kostbaarheden een veilig plekje onder de grond had gegeven.

In 1953, ten tijde van de watersnood, stonden grote delen van de Heenvlietse polder onder water. De Villa Anna trof eveneens dit lot. Ook toen werd de schade weer hersteld.

De uitbreidingsplannen van de Gemeente Rotterdam luidden het einde in van de villa. In de periode 1966/67 werden grote delen van de Heenvlietse Polder en de complete, bloeiende buurtschap Nieuwesluis door Rotterdam ont-eigend. Heel Nieuwesluis verdween van de kaart en ook een aantal huizen aan de Wioldijk werd gesloopt, waaronder de Villa Anna.

Het gebied werd onherkenbaar vergraven.

Burgemeester en polemist

Jan Willem Boers ijverde voor de aansluiting van zijn gemeenten op het Rotterdamse waterleiding- en elektriciteitsnet. Hij was lid van de voorbereidende commissie (1916), die uiteindelijk leidde tot de oprichting in 1921 van de Electriciteits Maatschappij Voorne-Putten, West IJsselmonde en Rozenburg, met in totaal 800 aansluitingen. In 1930 ging de maatschappij op in het Rotterdamse GEB.

Waterleiding kwam er nog in geen jaren. Toen Brielle plannen had met Oostvoorne een eigen drinkwatervoorziening



(duinwater) te gaan uitvoeren, klom de Heenvlietse burgemeester in de pen en richtte zich via de Nieuwe Brielsche Courant tot de gemeenteraad van Oostvoorne: kies voor aansluiting bij Rotterdam. Tevergeefs overigens.

boven

Anna legt de eerste steen en Villa Anna in aanbouw, ca. 1908.

onder

De tikker die de Duitsers in de oorlog als schietschijf gebruikten.



Boers zocht de publiciteit en pleitte voor de aanleg van een paardenpad van klinkers

boven
Villa Anna tijdens de
Watersnoodramp van '53.

De toestand van de grindweg Brielle - Nieuw Beijerland was in die jaren rond-uit slecht. Het grind in het midden werd door de paarden weggelopen, uit de karrespooren verdween jaarlijks voor een kapitaal aan grind in de zachte bermen. Boers zocht de publiciteit en pleitte voor de aanleg van een paardenpad van klinkers. Hij voerde aan dat hij die in Rozenburg ook had laten aanleggen, tot tevredenheid van alle weggebruikers. Ook de Kerkweg in Heenvliet had zo'n pad. Hij rekende in een van zijn bijdragen zelfs voor dat - het verlies van grind meegerekend - het paardenpad binnen enkele jaren zichzelf zou hebben terugverdiend. Opponenten dienden hem - eveneens in de krant - van replek en

kwamen met andere cijfers. Boers stelde zelfs het uitgangspunt van het beheer van de weg door een eigen bestuur ter discussie. Als iedere gemeente zijn eigen deel ervan zou mogen bijhouden, zou hij het wel weten. Al zijn inspanningen mochten overigens niet baten.

Maar er was ook een keerzijde. In 1913 benaderde men de burgemeester met het schriftelijk verzoek op een bepaalde zondagavond een kunstavond voor de afdeling Geervliet-Abbenbroek van de SDAP te mogen organiseren. Zonder opgave van redenen werd de vergunning geweigerd.

De man die zich bij de Villa Anna meldde om te vragen naar de reden van de weigering moest op de stoep blijven staan. De burgemeester bleef in zijn kamer en de conversatie verliep via zijn dochter. Men had maar te kiezen uit andere dagen: maandag t/m vrijdag. In Het Volk verscheen een fel artikel, waarin de burgemeester niet alleen werd verweten dat hij 'buiten zijn boekje' ging, maar ook dat hij kennelijk weigerde oog in oog te staan met een vertegenwoordiger van arbeiders. Boers verdedigt zich (in de Nieuwe Brielsche Courant) en spreekt aangevoerde feiten zonder meer tegen. De smalende dupliek in dezelfde krant liegt er niet om. Dat noemt zich een vrijzinnig burgemeester!

Afbouw functies

Dan gaan kennelijk de jaren tellen. Jan Willem Boers verzoekt en verkrijgt ontslag als secretaris van Heenvliet en van Abbenbroek (1914), als burgemeester van Zwartewaal (1919) en ten slotte als burgemeester van Heenvliet en van Abbenbroek (1920). Hij biedt de gemeenteraden een portret van zichzelf aan als aandenken.

Dat men hem nog niet zo snel vergeet, blijkt nog in 1935 als de Oranje-optocht van Heenvliet op weg naar Nieuwesluis even bij Villa Anna stopt om de oud-burgemeester toe te zingen.

Op 11 januari 1938 overlijdt Jan Willem Boers en wordt te Zwartewaal begraven. Veelvuldig en lovend zijn de toespraken bij zijn graf; de mortuis nil nisi bene. Zijn echtgenote Anna Wilhelmina Henriette Cording (de naamgeefster van de Villa Anna) gaat bij haar zoon Marie

Cornelis in Zwartewaal wonen en overlijdt daar op 27 juni 1941.

Jan Hendrik Boers

Het is verleidelijk hier de levensloop te volgen van meerdere kinderen van Jan Willem Boers. Friedrich Wilhelm bijvoorbeeld, die op meerdere plaatsen predikant was en in 1969 in Bergen overleed. Of Marie Cornelis, die in 1923 secretaris werd van Zwartewaal en daar in 1973 overleed.

Maar Jan Hendrik Boers werd de volgende bewoner van de Villa Anna en we beperken ons tot hem.

Zoals gezegd werd Jan Hendrik op 27 juli 1888 te Rozenburg geboren. Over zijn opleiding weten we dat hij vanaf 1902 het gymnasium van Schiedam bezocht en in 1912 in Den Haag slaagde voor het eerste deel van het notarieel examen.

In 1918 trouwde hij te Heenvliet met Henrietta Janna Kuyper Boone, dochter van het plaatselijke schoolhoofd Ary Kuyper Boone. Het echtpaar ging toen wonen aan de Bergweg in Rotterdam, waar ook hun zoon Jan Willem Ary geboren werd. Hij voerde toen de administratie over de heerlijkheid Rozenburg. Via Brielle keerde hij voor enige tijd terug in Heenvliet. In 1934 werd zijn huwelijk ontbonden en hij hertrouwde nog in datzelfde jaar in Hilversum met Johanna Egeter. Enige tijd woonde hij als kantoorbediende in Doorn en vestigde zich na het overlijden van zijn vader definitief in Heenvliet, in Villa Anna. In diverse stukken wordt hij aangeduid als procuratiehouder.

De politiek

Lag zijn vaders carrière in het bestuurlijke vlak, Jan Hendrik zocht het in de politiek. Al direct na de Tweede Wereldoorlog had hij zitting in de gemeenteraad van Heenvliet, na 1948 voor de VVD. Als eerste wethouder vervulde hij vele malen de functie van locoburgemeester: na het vertrek van C. von Lindern (1946) tot de komst van mr. W. Sprenger (1947), na diens vertrek (1954) tot de komst van mr. J. H. Vijgeboom (1955). Ook was hij secretaris en mede-oprichter van de afdeling Zuid-Holland van de Heidemij. en



penningmeester van de Protestantenbond in Brielle. In 1958 stelde hij zich niet herkiesbaar als raadslid. Maar kort voor zijn overlijden op 27 maart 1965 zette hij zich nog in voor de belangen van de bevolking van Nieuwesluis, voor welke onteigening door de gemeente Rotterdam ophanden was.

Jan Hendrik Boers werd begraven op de oude begraafplaats aan de Welleweg te Heenvliet.

Zijn echtgenote Johanna Egeter overleed op 28 juli 1980 en werd op de nieuwe begraafplaats aan de Toldijk begraven.

boven

Jan Hendrik Boers trouwde in 1918 met Henriette Janna Kuyper Boone.

onder

Burgemeester Vijgeboom en wethouder Jan Hendrik Boers.

Capirussa

Terug van weggeweest



Door één verkeerd woord veranderde in 1815 de wapendrager van het Brielse gemeentewapen, het monstrum Capirussa, van vrouw in man. Stadsarchivarissen als onder anderen Johan Been probeerden de historische blunder nog recht te zetten, maar vingen bot. Wat zijn voorgangers niet lukte, lukte stadsarchivaris Aart van der Houwen nu wel: in het nieuwe gemeentewapen van Voorne aan Zee is Capirussa terug van weggeweest.

TEKST: **NICO DE VRIES**

boven

De penning aan de burgemeestersketen van Voorne aan Zee met Capirussa.

onder

De gevelsteen aan de Koopmanstraat, 1623.

rechterpagina

Capirussa op de archieffkast en in het timpaan van het stadhuis, 1791.

Jawel Capirussa, het is niet dé Capirussa. Capirussa is immers een eigennaam en geen soortnaam.

De Briellenaren hadden het fabeldier die naam naar verluidt meegegeven. Het werkelijke verhaal achter het vriendelijke zeemonster kent niemand. De overlevering wil dat Capirussa zich vier eeuwen terug voor de kust liet zien.

Het vriendelijke vuurspuwende zeemonster met een halsband van narrebellen en poten van een geit zou zelfs in de Maas hebben gezwommen en sindsdien zou ze Voorne hebben behoed voor rampen.

Over haar uiterlijk lopen de meningen uiteen. Vast staat dat het gaat om een half mens half dier. Wat we over Capirussa weten, weten we uit het dagboek van de voormalig pater Adriaen Terling van het Sint Catharinaklooster. Van horen zeggen tekende hij omstreeks 1600 het volgende op: *een monstrum genaempt Capirussa, wesende van aensicht als een mensch, ooren hebbende als een brackhondt, een staert als een hondt ende voeten als een paert.*

Brielle omarmde Capirussa. Er verschenen afbeeldingen in het straatbeeld: in 1623 op de gevel van de nieuwe gevangenis en in 1625 aan de buitenzijde van een stadspoort. De volgende eeuw zou Capirussa in verschillende gedaanten worden afgebeeld: op de gildeborden in de Catharijnekkerk, in het stadhuis op een boekenkast en op het officiële



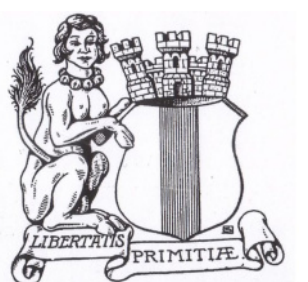
drukwerk van de stad. In het archief komt stadsarchivaris Aart van der Houwen Capirossa nog regelmatig tegen: in kranten, op publicaties van het stadsbestuur, op belastingformulieren en uiteraard op het zegel van de stad. 'Ze staat zelfs op de omslag van boeken van de Latijnse school.'

Nieuwe façade

Toen het raadhuis in 1791 een nieuwe façade kreeg, kreeg Capirossa een prominente plaats in het fronton. 'Het was op dat moment ondenkbaar dat de stad ooit zonder Capirossa zou kunnen', blikte de stadsarchivaris terug. Iedereen kende het fabeldier. Althans, in Brielle en omgeving, relateert Van der Houwen. Voor buitenstaanders lag dat anders. In 1729 schreef de Rotterdammer Cornelis van Alkemade op verzoek van Brielle de geschiedenis van de stad en schonk ook aandacht aan Capirossa. Hij bediende zich van terminologie uit de Griekse mythologie en beschreef de schilddrager als een centaurus, wat staat voor een half mens half paard. 'Als vertaling niet gek gevonden, maar leidde tot een misvatting', leidt de stadsarchivaris een cruciale episode uit het leven van Capirossa in. In 1815 verzocht Brielle om de schilddrager te laten registreren en gebruikte daarbij de terminologie van Van Alkemade. De Hoge Raad van Adel nam de beschrijving van centaurus over en plaatste een mannelijke centaur naast het schild van Brielle. De vrouwelijke Capirossa van de eeuwen daarvoor bestond niet meer. Van der Houwen: 'Of het stadsbestuur hier tegen bezwaar heeft aangetekend, is niet bekend. Wel is bekend dat in publicaties of bij evenementen, zoals bij de viering van 1572-1872, de oude schilddrager werd gebruikt en er regelmatig stemmen opgingen om die in ere te herstellen.'

In 1922 – bij gelegenheid van de 1 aprilherdenking – besloot de gemeenteraad om alles in het werk te stellen wat nodig was om de oude schilddrager terug te krijgen. In 1930 – bij de viering van 600 jaar stadsrechten - werd daar nog





eens aan herinnerd, maar het lijkt geen vervolg te hebben gekregen, gaat de stadsarchivaris verder. Wel leverde het publicaties en zelfs polemieken op waarin schrijvers elkaar bevochten over de ware voorstelling en oorsprong van Cpirussa.

Verkeerde uitleg

Daarna werd het stil rond het fabeldier, totdat de Brielse wapendrager recentelijk opdook in het ontwerp voor het gemeentewapen van de nieuwe gemeente Voorne aan Zee. In een brief aan de burgemeesters van Brielle, Westvoorne en Hellevoetsluis pleitte de Hoge Raad van Adel ervoor om de centaur als wapendrager en de wapenspreuk van Brielle, Libertatis Primitiae (De eerstelingen van de vrijheid) deel te laten uitmaken van het nieuwe gemeentewapen.

De Brielse stadsarchivaris zag daarin een uitgelezen mogelijkheid om de historische fout uit het verleden recht te zetten. 'In navolging van mijn voorgangers heb ik de burgemeesters erop gewezen dat de centaur sinds 1816 op basis van een verkeerde uitleg destijds zijn intrede heeft gedaan en inmiddels tweehonderd jaar lang met Brielle wordt geassocieerd. In die tijd is het nooit gekomen tot een emotionele band tussen bevolking en schilddrager. Buiten het briefpapier van de gemeente komt de centaur vrijwel nergens voor.' De herinnering aan Cpirussa daarentegen is nog altijd levend, vervolgt Van der Houwen. 'Haar naam wordt nog steeds gebruikt. Enige jaren geleden werd zij zelfs tot mascotte gemaakt voor de Brielse Maskerade. Tegen de achtergrond die ik heb geschetst, vond en vind ik dat er uit historisch oogpunt veel voor te zeggen is om Cpirussa voor heel Voorne aan Zee te laten terugkeren.

Met haar verhaal verbindt dit fabeldier land en zee, zoals die ook in de naam van die nieuwe gemeente doorklinkt.' Een gedachtegang die de burgemeesters en de Hoge Raad van Adel hebben gevolgd.



links

Cpirussa op het gildebord van de timmerlieden in de Catharijnekerk, 1683.

Afbeelding van Cpirussa in goud gedrukt op de omslag van een boek en op officieel drukwerk.

boven

Wijn glas met Cpirussa als schildhouder. Op de voet: Den 1 april 1785. collectie Historisch Museum Den Briel.

rechterpagina

Geborduurd kussen met het wapen van Brielle vastgehouden door Cpirussa, ca. 1700, collectie Historisch Museum Den Briel.

Vergulde ovale snuifdoos met een ronde geëmailleerde plaquette op de deksel waarop het stadswapen van Brielle dat wordt vastgehouden door Cpirussa ca. 1780, collectie Historisch Museum Den Briel.

Wapendiploma van de gemeente Brielle, zoals door de Hoge Raad van Adel is toegekend op 24 juli 1816.



De vrouwelijke Capirossa werd in het wapendiploma van 1816 per abuis vervangen door een centaurus, half mens half paard. In 2023 is na ruim 200 jaar de fout hersteld



De slag om de Noordpoort 2:0

Het bouwplan voor een moderne versie van de Noordpoort op het 1 aprilmonument, heeft Brielle vier jaar lang in de greep gehouden. Op de laatste Brielle-lezing hield hoogleraar internationale en politieke geschiedenis aan de Universiteit Utrecht, Beatrijx de Graaf, zonder de naam van de iconische poort ook maar een keer te noemen, de Briellenaren voor hoe zij verzeild raakten in een dramadriehoek. Een terugblik op het strijdtoneel van de hedendaagse participatie.

TEKST: NICO DE VRIES



boven

De aankondiging van de Brielle-lezing van Beatrijx de Graaf op het slotfeest van het jubileumjaar.

Verhoef je niet te bladeren door het collegeprogramma van IBGB, VVD en PvdA uit 2018. Op pagina 9 staat het al. In de top tien van goede voornemens voert het stadsbestuur met oog op de viering van 1572 de herontwikkeling van het 1 aprilmonument op. Er is geen woord Spaans bij. Helemaal nieuw was dit plan ook weer niet. Landschapsarchitect Ben Kuipers had tien jaar eerder al geopperd dat de Briellenaar best te porren was voor een stadspoort, een kunstwerk of anders een beeld op de restanten van de oude stadsmuur. De inkt van Kuipers' rapport was nog niet droog of de bankencrisis brak uit. De economie stagneerde, voor mooie plannen was geen geld. Maar ook nu weer zou met de jaren de zon doorbreken. Niet dat het geld tegen de plinten klotste, maar na 2018 was er financieel weer wat mogelijk, ook in Brielle. Een uitgelezen kans om de vesting tijdens de viering van de 450ste geboortedag van Nederland in 2022 nationaal op de kaart te zetten. Op het Stadskantoor zagen ze het al voor zich. Honderd jaar nadat koningin Wilhelmina in 1922 het 1 aprilmonument had onthuld, zou nu haar kleinzoon Alexander daar als koning staan. 'Oranje doe open de poort', werd de leus.

Het nieuwe stadsbestuur liet er geen gras over groeien. Middels krantenberichten, Facebook en de gemeentelijke website werd de Briellenaar uitgenodigd om plannen te smeden voor een aansprekende Noordpoort. Liep het storm? Niet bepaald. De bekende gezichten waren er: gemeentebestuurders, de mannen van de Werkgroep Kanonnen en Affuiten, de vertegenwoordigers van het Erfgoedgilde en de 1 April Vereniging. Als hoofdideeën rolden de herbouw van Noordpoort uit de bus, het uitgraven van de oude funderingen, het talud 'vergraven' tot amfitheater en een permanente verbeelding in woord en beeld van het rammen van de poort.

Commentaar geven

Burgemeester Gregor Rensen vroeg allen die zich bij Brielle betrokken voelden, commentaar op de plannen te geven, of liever nog: met betere plannen te komen. Dat kon in de Brielse Tafel, een pop-upwinkel op de hoek van de Markt en de Voorstraat. Er was aanloop, maar daar is ook alles mee gezegd. Daarna werd het stil rond de Noordpoort, maar op de tekentafels krasten de potloden. Maanden later zouden vertegenwoordigers van vrijwilligersorganisaties, bewoners, ondernemers, kunstenaars en architecten unaniem kiezen voor het bouwplan van RO & AD Architecten, een architectenbureau dat niet onder stoelen of banken stak onconventioneel werk af te leveren. Wie de moeite nam het eerdere werk van deze architecten te bekijken, zou zijn uitgekomen in Stellendam, waar langs het Haringvliet een vogelobservatorium in de vorm van een vogelei was gebouwd.

Op een aangename voorjaarsdag in 2020 werden in het Stadskantoor de plannen voor Bastion IX gepresenteerd. Het eerste het beste plaatje was nog niet getoond of er viel er een oorverdovende stilte, gevolgd door een wauw-gevoel. 'Zo! Dat is wel iets anders dan een gemetselde poort', herinnert voormalig wethouder André Schoon zich dat moment. Levensgroot op beeld stond voor hem de moderne replica van de Noordpoort. Naar dat skelet in hout hadden de stuurgroep, stadsbestuur en ambtenaren gezocht.



In de pop-upwinkel stond op een doek van een meter bij een meter een afbeelding van die Noordpoort 2:0. Het aantal reacties op het ontwerp was pover, welgeteld negen. Dat je de bouwtekening in de tijdelijke winkel kon zien, was vestingbewoner Ria Vermeulen ontgaan, maar toen zij het Briels Nieuwsland van woensdag 1 juli 2020 opensloeg, steeg haar verbazing tot grote hoogte. 'Wie verzint zoiets? Zo'n afschuwelijk ding ga je toch niet in een monumentenstad neerzetten. Je houdt van je stadje of niet', blikt ze terug.

Ria is een vrouw van aanpakken. In een haastig in elkaar getimmerd kastje bij haar voordeur lag weldra een stapel gekopieerde petitie's. Medestanders konden de velletjes papier meenemen. Een bericht op Facebook deed de rest. Het liep storm. In die coronazomer van 2020 ging het los op de sociale media.

Schande werd er over de poort gesproken. De bedenkers, raadsleden en sympathisanten van de eigentijdse poort ervoeren de geplaatste uitingen soms als beledigend.

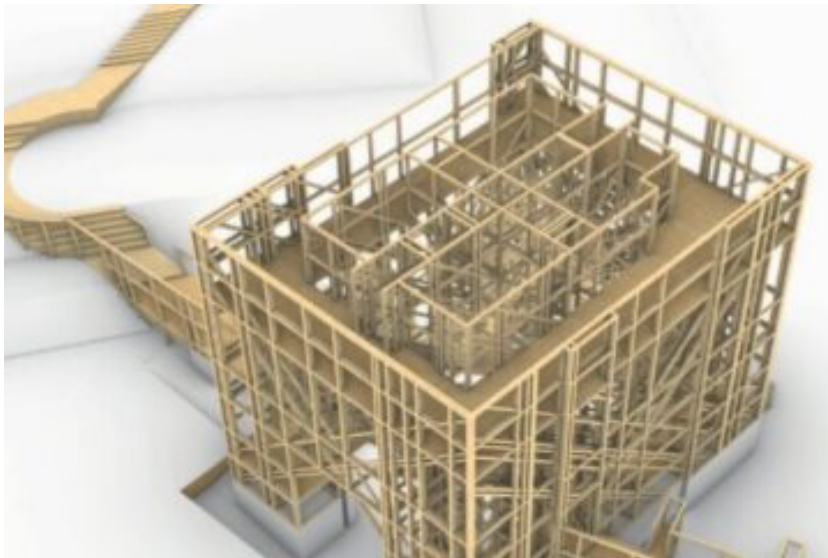


boven

Op 1 april deelde het actiecomité buttons uit met een rood kruis door het ontwerp van de Noordpoort. Illustratie stichting Noordpoort.

onder

Plaquette op het 1 aprilmonument op Bastion IX, dat op 1 april 1922 werd onthuld door Koningin Wilhelmina.



boven

De eerste bouwtekening van RO & AD Architecten voor de Noordpoort. Na tussenkomst van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed werd het ontwerp aangepast. Illustratie gemeente Brielle.

Informatiebijeenkomst

Als de wiedeweerga verplaatste het door alle ophef overvallen stadsbestuur een eerder geplande informatiebijeenkomst naar 't Dijckhuis in Vierpolders. Er zouden wel eens heel veel Briellenaren op de meeting af kunnen komen. In een tijd waarin het coronavirus weliswaar niet in alle hevigheid rondwaarde maar nog wel vrees inboezemde, zou de raadzaal in het oude stadhuis te krap zijn. Maar waar de tegenstanders zich op de sociale media volop hadden geroerd, bleven ze nu massaal weg. 'Kritiek op duur houten skelet lijkt verstomd', kopte het AD daags erna.

Zonder erbij te zijn, wist één tegenstander de aandacht op zich te vestigen. In zijn werkkamer in het Spaanse Jávea had oud-Briellenaar Rens van Adrighem een reconstructie gemaakt van de oude Noordpoort en gedeeld op internet. De tegenstanders van de houten poort omarmden zijn tekening, maar Nico Smit niet. 'Niemand weet hoe de poort eruit heeft gezien. Daarom kunnen we beter kiezen voor een abstracte poort. Brielle hoeft geen Anton Pieckdorp te worden', zei deze bij het project betrokken Briellenaar tegen het AD.

Ondertussen woekerde het protest als een veenbrand door de binnenstad. De eenvrouwsactie van Ria Vermeulen mondde uit in een actiecomité, dat bovendien haast had. De gemeenteraad zou eind oktober een klap op de bouw van de houten poort geven.

Met bijna achthonderd ondertekenaars van de petitie achter zich maakte een club van zeven actievoerders korte metten met die houten, moderne poort op de fundering van de iconische Noordpoort en bezwaar tegen de miljoen euro die het bouwsel en de aanpassing van de omgeving zouden kosten.

Bij de eerste de beste inspraakronde wreef woordvoerder Bjorn Middel het stadsbestuur vilein in dat bij alle inspraakmomenten de opkomst wel erg gering was geweest. 'Algemene oproepen zoals door de gemeente gedaan, werken amper. Opmerkelijk is dat die van ons wel hebben gewerkt', sprak hij, 'waarom waren de Briellenaren in een ruime straal rond de Noordpoort niet huis-aan-huis om een mening gevraagd zoals het actiecomité dat wel had gedaan?'

'Helaas ademt alles een zogenoemde top-down-benadering en zijn burgers en instanties in die geest benaderd', vervolgde Middel op monotone toon. Daarmee was de gifbeker nog niet leeg. De uitnodigingen voor de inspraakbijeenkomsten waren volgens de actievoerder selectief verstuurd en waar de bevolking in het algemeen was uitgenodigd, had het er in zijn optiek veel van weg dat er een vastomlijnd plan voor lag.

Cultuurstrijd

D66'er Wim Smit vroeg nog om een adempauze, maar de coalitiepartijen voelden er niets voor om het hele inspraakproces over te doen. In de twee jaar van voorbereiding was er voldoende gelegenheid geweest om te participeren. En daarnaast, wellicht nog belangrijker, uitstel zou betekenen dat de houten poort op 1 april 2022 niet af zou zijn. 'We willen in 2022 toch een mooi feest vieren?', hield wethouder Schoon de raad voor. Saillant detail: de 1 Aprilvereniging onthield zich van een standpunt. Het bestuur had de leden geraadpleegd, maar 'de veertien ingekomen reacties kunnen niet worden aangemerkt als een afspiegeling van de opvattingen van de twaalfhonderd leden van de vereniging', schreef het bestuur in een open brief.

Staak de cultuurstrijd, stelde burgemeester Rensen in zijn wekelijkse blog voor.

De Stichting Noordpoort probeerde bij de rechtbank nog te redden wat er te redden viel, maar haalde daar bakzeil

‘Ik heb respect voor de negatieve gevoelens van de tegenstanders. Maar evengoed vind ik dat recht moet worden gedaan aan de inzet en betrokkenheid van diegenen die zich de afgelopen twee jaar met grote toewijding en geestdrift hebben ingezet voor een origineel ontwerp voor het 1 april-bolwerk.’ Zijn oproep vond geen gehoor. Terwijl het college de procedure voor een omgevingsvergunning met de daaraan gekoppelde inspraakprocedure opstartte, tikte de teller van de handtekeningenactie de 1600 aan om uiteindelijk te eindigen op tweeduizend. Voor steeds meer vensters in de binnenstad verschenen posters met de tekst: Red de Noordpoort. Op de restanten van die poort dreigde een delegatie van de 300 spelers van het 1 aprilspel de jaarlijkse openluchtvoorstelling vroegtijdig te verlaten als de houten poort er mocht komen.

Op de sociale media ging het van kwaad tot erger. De Noordpoort 2:0, getransformeerd tot een spreekwoordelijke middelvinger, was nog om te glimlachen. De filmpjes, waarop de poort in brand stond of waarop een manspersoon werd opgeknoopt, waren dat niet. Op het Stadskantoor vonden ze die uitingen bedreigend, maar er werd geen aangifte gedaan. Met de suggestie dat raadsleden financiële banden met aannemers hadden, was de maat vol. ‘De heftigheid, het disrespect en het intimiderende karakter van wat er op sociale media allemaal wordt gezegd, maakt het erg moeilijk om de afstand tot de stichting te overbruggen en met elkaar in gesprek te gaan’, schreef Rensen in een mail aan de stichting.

In een interview met het AD voegde hij eraan toe: ‘Het kan in onze democratie niet zo zijn dat als je hard genoeg schreeuwt en maar flink genoeg tekeergaat, het (plan) dan van tafel gaat.’



De burgemeester vervolgde: ‘We leven in een tijd waarin mensen denken: als ik iets vind, moet het gebeuren. We laten als gemeente mensen meer meedenken en meepraten dan ooit. Maar in dat proces heb je mensen die denken dat ze dan altijd gelijk krijgen. Dat is een illusie.’ Schreeuwers? Die woorden schoten bij de actievoerders in het verkeerde keelgat; zij voelden zich weggezet als een groepje onbeduidende inwoners.

Emoties binnen IBGB

Rensen had bijna buiten de waard gerekend. Even zag het er naar uit dat het bouwplan op de valreep zou sneuvelen. Terwijl er tijdens het 1 aprilfeest buttons werden uitgedeeld met erop een rood kruis door het ontwerp van de poort, liepen binnen IBGB de emoties hoog op. Onder de dreiging dat het stadsbestuur bij een ‘njet’ zou klappen, bleef een ommezwaai uit en stemde de grootste partij van Brielle in met het bouwplan.

De Stichting Noordpoort probeerde bij de rechtbank nog te redden wat er te redden viel, maar haalde daar bakzeil. ‘Er is geen wettelijke regel die bepaalt dat een nieuwe ontwikkeling alleen mogelijk is als daarvoor draagvlak bestaat’, oordeelde de voorzieningenrechter die dus vond dat het laatste woord aan de gemeenteraad is. Brielle kon beginnen met de bouw van een poort waar 450 jaar na 1572 wederom fors was gestreden. Maar de planning van 1 april 2022 – met sneeuw, nachtvorst en overdag een

boven

De opgegraven fundamente
van de Noordpoort, maart
1922. Foto: Streekarchief
Voorne-Putten.



boven
Een groep weeskinderen bij
het 1 aprilmonument op
bastion IX, links staat Johan
Been. Foto: Streekarchief
Voorne-Putten.

temperatuur van een paar graden boven
nul toch al de koudste 1 april sinds
1901, maar dit terzijde – werd niet ge-
haald.

Dramadriehoek

Past de strijd om de Noordpoort 2:0 in
de geest van deze tijd? Uit de woorden
van hoogleraar internationale en poli-
tieke geschiedenis aan de Universiteit
Utrecht, Beatrice de Graaf, blijkt van
wel. In de jongste Brielle-lezing gaf zij
een uiteenzetting van de dramadriehoek,
waarin we sinds de jaren zestig zijn be-
land. Tegen een decor van afnemend
vertrouwen in de democratie is de over-
heid de eeuwige schuldige en de burger
het eeuwige passieve slachtoffer en hou-
den slachtoffers, redders en aanklagers
elkaar in de houdgreep.

Evenals elders hebben veel Briellenaren
een niet al te hoge pet op van de lokale
politiek. Bij de gemeenteraadsverkiezin-
gen van 2014 en 2018 lieten van de
13.500 Brielse kiezers vierduizend stem-
mers het rode potlood voor wat het was
en brachten om en nabij de tweeduizend
stemmers een proteststem uit. Toen
Noordpoort 2:0 zich in de zomer van
2020 in zijn ware gedaante aan de Briel-
lenaar toonde, kwam met de snelheid
van het licht de dramadriehoek tot leven.
Ria Vermeulen gooide als aanklager de
steen in de digitale vijver, waarna in de
politiek teleurgestelde stadsgenoten in
een vloek en een zucht een handtekening
onder de petitie zetten. Zoals dat in de
dramadriehoek onvermijdelijk is,

In een stad waar 450
jaar terug vrijheid begon,
ligt hier een uitdaging

zouden de redders zich aandienen: het
bestuur van Stichting Noordpoort.
In het digitale, stormachtige protest dat
daar het gevolg van was, wezen de be-
schuldigende vingers richting stadsbe-
stuur, dat zich van dit alles slachtoffer
voelde. Had het stadsbestuur om het in
de woorden van burgemeester Rensen te
zeggen ‘niet meer mensen laten meeden-
ken en meepraten dan ooit’? Die vraag
deed er toen al niet meer toe. Noord-
poort 2:0 was in de gepolariseerde ves-
ting geworden tot een prestigeobject.
De spelers hielden elkaar gevangen in
onwrikbare standpunten.

Veel Briellenaren zijn het er inmiddels
over eens dat de inspraak langs de lijnen
van het vertrouwde netwerk van poli-
tieke, kerkelijke en maatschappelijke
verenigingen niet meer van deze tijd is.
De belangrijkste les uit dossier Noord-
poort 2:0 is wel dat in de mediale net-
werksamenleving van nu de oude ver-
bindingen tussen burgers en politiek in
verval zijn geraakt. De politieke institu-
ties zijn aan vernieuwing toe. In een stad
waar 450 jaar terug vrijheid begon, ligt
hier een uitdaging. Weet de stad een
weg te vinden om in verdraagzaamheid,
verbondenheid en verscheidenheid een
antwoord te vinden op de meest wezen-
lijke vraag die in het strijdgewoel is on-
dergesneeuwd: moet vestingstad Brielle
een museumstad zijn en blijven, óf is
vestingstad Brielle een stad in beweging,
waar ruimte is voor vernieuwing en mo-
dernisme?

Voor deze reconstructie zijn gesprekken gevoerd
met het bestuur van de Stichting Noordpoort, Ria
Vermeulen, oud-wethouders André Schoon en
Bert van Ravenhorst, ex-D66-raadslid Wim Smit
en beleidsmedewerker cultuurhistorie Angelique
van Oers van de voormalige gemeente Brielle.

bronnen

- Digitaal vastgelegde commissie- en gemeen-
teraadsvergadering van de gemeente Brielle;
- Archief Stichting Noordpoort;
- Archieven van Briels Nieuwsland en Alge-
meen Dagblad, editie Voorne-Putten.

Van de Vereniging



Het feest- en Herdenkingsjaar voor 450 jaar bevrijding 'DOE OPEN DE POORT' mag een groot succes worden genoemd. Het programma was mooi en vol. Na de koninklijke opening volgden diverse voorstellingen met informatie, amusement, muziek, zang en dans die uitmondden in een bruisend slotevenement op 10 december 2022, in de Sint-Catharijnekkerk. Deze dag, die ingeleid werd met een live gezongen Triomphmars uit Aïda en de dagthemapresentatie: de uit zee oprijzende Brielse Nymph die van Willem de Zwijger de Nederlandse vlag aangereikt krijgt. Aansluitend vond de Brielle-lezing plaats door prof. dr. Beatrice de Graaf, over de ontwikkeling van het fenomeen 'Crisis' in het maatschappelijk debat. In de middag werd genoten van een theatraal vierluik over de verhalen achter de gebrandschilderde ramen van de kerk: het huwelijk van Willem van Oranje en Charlotte de Bourbon, 1 April 1572, Angelus Merula en Rochus Meeuwissoon. De historische stukken werden door Briellenaren verbeeld. Aan het einde van de middag werd 'De Briellekwis' gespeeld, Brielse wijkteams die elkaar testten op hun kennis van eigen en andermans wijk – een nieuw jaarlijks programmapunt? Het kon niet op; de avond werd gevuld met spel, muziek en zang. Het geheel vormde een memorabel evenement.

De laatste weken van het jaar stonden in het teken van de fusie: het einde van de zelfstandige Gemeente Brielle en het ontstaan van de Gemeente Voorne aan Zee. Voor ons gevoel verdween de Gemeente Brielle langzaam uit het zicht. De Maskerade had ditmaal een bijzonder tintje. De burgemeesters van Hellevoetsluis en Westvoorne stonden wat onwennig op of naast het bordes. De bestuurders van Brielle namen de historische beslissing om nu eens –onherkenbaar - plaats te nemen tegenover het bordes. Het bleek dat ze het 'in dat pak' even warm hadden als óp het bordes, waar ze anders de 'klappen' op moesten vangen. Bij het drukke afscheid van de wethouders en van de burgemeester liet de Werkgroep Kanonnen en Affuiten zich niet onbetuigd; meezingen gold voor iedereen. Bij het afscheid van de burgemeester vonden de nodige formaliteiten plaats. Op de eerste nieuwjaarsreceptie van Voorne aan Zee presenteerden ambtenaren van De Hoge Raad van Adel het nieuwe gemeentewapen en de vlag van de nieuwe gemeente. Het incorporeren van Capirussa in het wapen - een sterk vermagerde versie van het evenbeeld op het timpaan van het stadhuis – werd door velen minder fraai gevonden.

In de maand november voltooide kunstenaar Guido Sprenkels het beeld van Rochus Meeuwissoon, het cadeau van de vereniging voor het jubeljaar. De gemeente Brielle heeft in samenwerking met sokkelbouwer Zuliani uit Zoetermeer de plaatsing van het beeld bij de stadspoort aan de Oostdam uitgevoerd. Op 30 november vond, na een bijeenkomst in het stadhuis, de onthulling plaats. Het geheel, met grondvlak en de beschrijving is op 7 februari gereedgekomen.

Inmiddels is het bestuur druk bezig met de plannen voor het komende jaar. De nieuwe penningmeester, Frank van Bohemen, heeft zijn taak opgepakt en werkt samen met de secretaris aan een modernisering van de financiële en ledenadministratie. Ook is door de Stichting Kunst en Cultuur Brielle de website van de Historische Vereniging vernieuwd. Voor het bijhouden van de site (www.debrielsemaasmond.nl) heeft zich Marcel Bakker gemeld, die dit overneemt van Aard Heijmans (onder dankzegging voor zijn inzet hiervoor voor de vereniging).

In voorbereiding zijn op dit moment een jaarvergadering op 19 april 2023 en een excursie op 7 september 2023. Passend bij het programma van het museum over het Rampjaar 1672, zal historicus Anne Doedens op 19 april spreken over 'Agenten van de Koning, Engelse spionage tijdens het Rampjaar 1672- 1673', naar zijn gelijknamige boek. Daarbij zal hij ook nog gewag maken van enige nieuwe ontwikkelingen in het historisch onderzoek.

Dick Verbeek
Voorzitter

KAMPEMENT IN DE DUINEN VAN VOORNE

Het Streekarchief beheert informatie, zoals de Archiefwet voorschrijft: 'ongeacht de vorm'. De ene keer is het een tekst, de andere keer een foto, prent of aquarel, de ene keer is dat op papier, de andere keer op perkament en weer een andere keer digitaal. In alle gevallen heeft het een verhaal.

TEKST: **AART VAN DER HOUWEN**



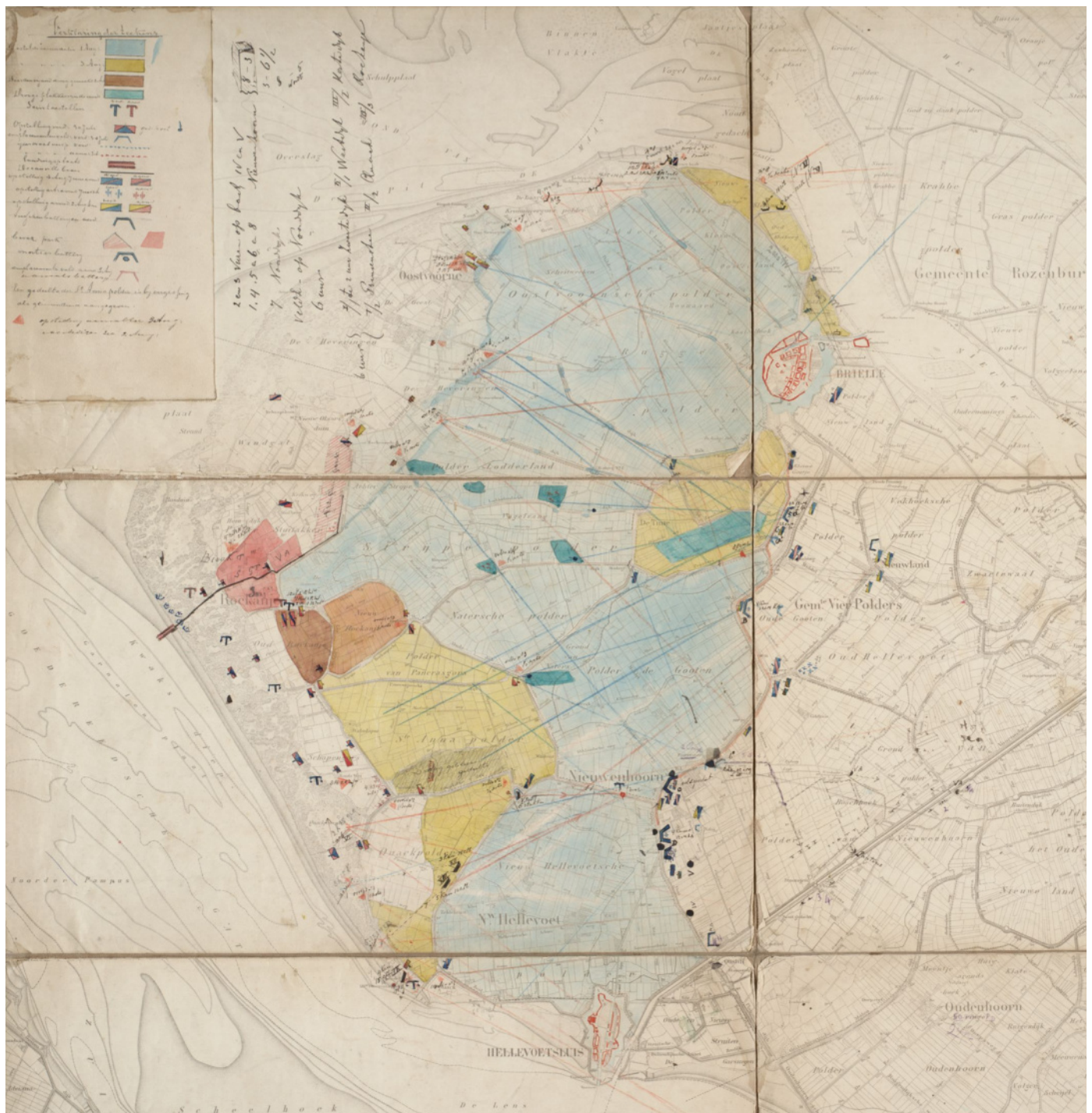
boven

Aquarel van het kampement in de duinen van Voorne, 1891, ongesigneerd, collectie Streekarchief Voorne-Putten.

Onlangs verwierf het Streekarchief Voorne-Putten een wat gevlekte aquarel, op de achterzijde gedateerd '1891'. In eerste instantie lijkt de tekening weinig interessant. We zien een duinlandschap met wat tenten en mensen. In de verte staan twee houten palen en is de zee te zien. Een rode parasol van een vrouw en de witte kap van een in streekdracht gestoken vrouw op de voorgrond trekken

de aandacht in een verder weinig kleurrijke omgeving onder een grauwe wolkenlucht.

Bij nader inzien is er sprake van een schitterende aanwinst. Bekijken we de afbeelding namelijk nauwkeuriger dan zien we dat de afgebeelde mensen militairen zijn. We zien mannen elkaar in het voorbijgaan salueren, anderen staan voor hun tent, weer anderen lijken bezig bij een veldkeuken en op afstand staan



wachtposten met een bajonet op het geweer. Wanneer we ons realiseren dat het hier om de duinen van Rockanje gaat, herkennen we aan de horizon het eiland Goeree-Overflakkee en helemaal rechts de toren van Goedereede. De zee blijkt bij nader inzien het Haringvliet.

Met deze aquarel beschikken we onverwacht over een beeld van hoe het er in 19de eeuw regelmatig moet hebben uitgezien in de duinen van Voorne.

Dat in de jaren tachtig en negentig van de 19de eeuw militaire oefeningen werden gehouden waarbij soldaten hun kamp opsloegen in de duinen was bekend, maar daarvan waren geen afbeeldingen.

De Stelling van de Monden van de Maas en het Haringvliet

In de 19de eeuw was Voorne-Putten militair van groot belang. In geval van oorlog moest voorkomen worden dat het

boven
Polders ten westen van de
Rijksstraatweg konden worden
geïnuundeerd.

Om het zo realistisch mogelijk te maken deden bij de meerdaagse oefening van 1891 maar liefst 21 schepen mee

boven

Het Korps Torpedisten in Brielle, 'Ter Herinnering aan onze diensttijd, februari 1899'.

onder

Hellevoetsluis met op de voorgrond markt op 'Het Baantje' en op de achtergrond het rampschip De Buffel, ca. 1905, Streekarchief Voorne-Putten.

eiland als springplank zou kunnen dienen voor een aanval op Holland. Om een aanval vanuit zee af te slaan was daarom de *Stelling van de Monden van de Maas en het Haringvliet* aangelegd. Deze liep van de vesting Brielle naar de vesting Hellevoetsluis en volgde de Rijksweg. Het belangrijkste wapen dat in geval van nood zou worden ingezet, was water. Polders ten westen van de Rijksweg konden worden geïnundeerd. Op de plaatsen waar het water werd ingelaten, waren in 1883 en 1884 de forten Penserdijk en Noorddijk gebouwd.

Spiegelgevechten

Om de Stelling op de proef te stellen werden regelmatig grootschalige oefeningen gehouden. Deze gingen in de vorm van spiegelgevechten, waarbij volgens een script aanval en verdediging werden uitgevoerd. Het script was uiteraard slechts bekend bij de bevelvoerende officieren; de soldaten voerden de opdrachten uit en rukten op of trokken zich terug al naar gelang het bevel.

Scheidsrechters van beide partijen (aanvallers en verdedigers) hielden de score bij en bepaalden wie uiteindelijk als winnaar uit de strijd zou komen. Belangrijker was dat hierbij zwaktes in de Stelling werden blootgelegd.

Gecombineerde manoeuvres

De militaire oefeningen betroffen een gecombineerde manoeuvre van land- en zeemacht. De marine werd ingezet om een invasie uit te voeren; de landmacht om die in de kiem te smoren.

Met de wetenschap dat het land geïnundeerd dreigde te worden was het hoofddoel van de vijand om zo snel mogelijk de forten Noorddijk en Penserdijk in handen te krijgen. Daarmee zou de stelling grotendeels onschadelijk gemaakt zijn.

September 1891

Om het zo realistisch mogelijk te maken deden bij de meerdaagse oefening van 1891 (1-8 september) maar liefst 21 schepen mee: ramschepen, monitors, stoombarkassen, torpedoboten enz. die verdeeld waren in een vloot voor de aanvallende partij en één voor de verdedigers. Het bekende ramschip De Buffel hoorde overigens tot de aanvallende partij. Die partij slaagde erin om de kust te bereiken en een landing uit te voeren; zeven sloepen, met aan boord elk 26 mariniers, roeiden onder dekking van andere boten naar het strand. Daarop sprongen de mariniers in het water, stormden naar de duinen en plantten een vlag op een duintop. De verdedigers bleken te laat ter plaatse en werden overrompeld. Nadat de mariniers waren geland en hun doel hadden bereikt, werd een pauze ingelast. Na de rust – het moment voor de scheidsrechters om hun verslag te maken – werden de landsoldaten verdeeld over aanvallers en verdedigers. Zogenaamd was de vijand er in de tussentijd in geslaagd om meer mariniers aan land te zetten. Daarna ging de strijd verder.

Voor de verdediging waren ruim duizend soldaten overgekomen uit Den Haag, Bergen op Zoom, Roermond en elders: een bataljon grenadiers en jagers, een bataljon infanterie, één compagnie



vesting- en twee batterijen veldartillerie. Verder detachementen van het Korps Torpedisten uit Brielle, genietroepen en hospitaalsoldaten en ordonnansen-op-de-fiets. De verdedigers stelden geschut op bij de ingang van de haven en bij de Quack.

Toeschouwers

Voor toeschouwers was er veel te zien: de schepen die op zee slag leverden, de zoeklichten die 's nachts over zee en duinen schenen, de stukken geschut, paarden en de honderden soldaten.

Zij zagen het gevecht: hoe soldaten werden neergeschoten, weer opstonden en vervolgens een witte band om de arm deden ten teken dat zij buiten gevecht waren gesteld. De logica achter de gevechten ontging de doorsnee burger. Zeker omdat deze niet in een vaste volgorde werden uitgevoerd. Een gevecht om de vesting Brielle of het fort Noorddijk kon bijvoorbeeld al gevoerd worden voordat de vijand geland was, het ging immers om 'deelstudies'. Militaire paniek binnen de vesting werd niet begrepen omdat niemand wist dat er op dat moment (volgens het script) een beschieting of bombardement vanuit zee plaatsvond en verschillende gebouwen in brand waren geschoten.

De manschappen

Op vrijdagmiddag 28 augustus arriveerden met de stoomboten *Voorne en Putten* en *Maasnymph* twee batterijen van het -de regiment veldartillerie, overgekomen uit Roermond, in Brielle. Via de Langepoort marcheerden zij af naar Rockanje en Nieuw Helvoet. Daar kwamen rond dezelfde tijd via Hellevoetsluis twee compagnies Grenadiers aan. Bij het binnenmarcheren van Rockanje liep het dorp uit. De militairen grepen in het dorp hun kans om bij de bakkers in te slaan en hun waterfles te vullen. Omringd door de jeugd trokken zij de duinen in. Kwartiermakers hadden daar inmiddels de tenten in gereedheid gebracht; daar hoefde nog slechts stro op de grond gebracht te worden om een vorstelijk verblijf te maken.

De komst van zoveel, veelal dienstplichtige en dus jonge militairen zorgde voor het nodige vertier.

De plaatselijke horeca speelde hier op in door dagen van tevoren al reclame te maken voor een avond met café chantant. Uit alle hoeken van het eiland trokken bezoekers naar de duinen om een kijkje te nemen bij de militairen. Op zondag, wanneer de militairen rust hadden, waren overal groepjes burgers en militairen te zien. 'Des avonds was het in het dorp (Rockanje)', aldus het verslag in de krant, 'een spektakel van zingende en hossende paren als op een Rotterdamse kermis, maar tegen een uur of negen werd de rust hersteld'.

De afbeelding en de kunstenaar

Zoals gezegd vormt de aquarel een mooie aanvulling op de in de archieven aanwezige informatie. Er is veel op te zien, zoals de seinalpalen die we prominent zien afgebeeld. Deze palen waren speciaal voor de oefening op enkele duintoppen geplaatst. Zij dienden de communicatie met zowel de land- als de zeemacht en stonden ditmaal onder beheer van de marine. Dankzij de beschrijving van de locaties is het vrijwel zeker dat het hier het kampement achter de Rondewei betreft en de aquarel geschilderd is vanaf de Koepelberg. Dit kampement telde tachtig tenten en werd 1 september betrokken door infanteristen uit Bergen op Zoom en kanonniërs uit Breda. Gelet op de burgers die het kampement bezoeken zal het op een zondag geweest zijn, mogelijk 6 september.

Het werk is helaas niet gesigineerd zodat we niet weten wie de maker is. De verkoper hield het op J.C. Hoyne van Papendrecht, de bekende schilder van het militaire leven, maar die kans is klein. Hoyne is bekend vanwege zijn gedetailleerde weergave van uniformen en vooral paarden. In zijn weergave van het kampement zou hij waarschijnlijk naast een tent zijn gaan staan om de mannen goed in beeld te krijgen. Onze kunstenaar wilde juist een overzicht geven van het kampement; met enkele strepen zette hij de personen neer. Ze zijn zorgvuldig getekend, zelfs de knopen op de jaspanden van de officier en de bajonet op het geweer van de wachtpost zijn te zien, maar zij staan niet centraal. Het gaat om het totaalbeeld. Voor hem stond blijkbaar ook de informatie voorop.



foto boven

De leiding over de gecombineerde manoeuvre van 1891 was in handen van schout bij nacht Norman Macleod (1837-1934) commandant van de Stelling van de monden van de Maas en het Haringvliet. Vlak vóór de oefening begon, werd bekend dat hij had bedankt voor de portefeuille van minister van Marine.

MUSEUMNIEUWS

TEKST: MARIJKE HOLTROP

Dit is het eerste museumnieuws vanuit de nieuwe gemeente Voorne aan Zee waar het museum sinds 1 januari 2023 onderdeel van uitmaakt. En hoewel voor het museum de locatie en het team zijn behouden, is er nu al heel veel veranderd. Met name op het gebied van de achterliggende gemeentelijke bedrijfsvoering en de organisatorische en financieel-administratieve processen en systemen.

onder

Het portret van Cornelis Briel (rechts) op de tentoonstelling *David Bailly - Tijd, Dood en IJdelheid* in Museum De Lakenhal.



Dat ons eigen maken kost veel tijd, wat overigens voor iedereen binnen de nieuwe gemeente geldt. Voor het museum komen die werkzaamheden echter bovenop de core business die voor elk museum geldt: het zorgdragen voor een verantwoord beheer en behoud van de museumcollectie en het cultureel erfgoed en de presentatie/educatie van de museumcollectie en het cultureel erfgoed. Die opgaves zijn niet een tijdje terzijde te leggen. We willen immers ons keurmerk, onze kwaliteit en onze goede naam behouden.

Ten tijde van dit schrijven bezoeken veel groepen 7 van het basisonderwijs het museum om de 1 aprilles te volgen. Tijdens het bezoek wordt altijd even stil gestaan bij de maquette van Brielle. Niet alleen omdat je er niet omheen kunt; de maquette is met de verlichting, filmbeelden en geluid een echte eyecatcher die door bezoekers hogelijk wordt gewaardeerd.

Voor de cultuurweek Voorne aan Zee heeft Pieter de Dreu een spannende activiteit bedacht: 'Samen Bouwen aan een Nieuwe Maquette voor Brielle'. Inmiddels heeft elke bouwer zijn eigen perceeltje mee naar huis genomen. En heeft Roel Slachmuylders zijn lezing gehouden voor een volle raadzaal.

Het portret van Cornelis Briel, in 2002 aangekocht met steun van de Vereniging Rembrandt, hangt inmiddels in Museum De Lakenhal in de tentoonstelling *David Bailly-Tijd, Dood en IJdelheid* en is daar tot en met 2 juli te zien. Zijn plaats in de Brielse schatkamer is overgenomen door de geschilderde replica op doek van het portret van Charlotte de Bourbon.

Vuurtoren De Stenen Baak in Oostvoorne en het Visserijmuseum in Zwartewaal gaan bijna weer open voor het publiek.

In het voorjaar zal de uitgestelde presentatie plaatsvinden van de publicatie *Honderd Jaar Verzamelen 1912-2012. Tien jaar Later 2022*. Deze publicatie wordt volledig gefinancierd door de Historische Vereniging De Brielse Maasmond. Het portret van stadhouder Maurits van Nassau, in 1607 geschilderd door Frans van Mierevelt, is ook in de publicatie opgenomen. We hebben het al wel in het museum geïnstalleerd. Het portret is door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed voor vier jaar in bruikleen gegeven.

Dit was mogelijk ten gevolge van de verbouwing van het Binnenhof -het complex waar de Eerste Kamer onderdeel van uitmaakt- waar het portret normaliter tentoongesteld wordt.

In de zomer volgt de tentoonstelling *De Overwinning na het Rampjaar 1672. Spionnen van de Engelse koning*. Hierbij zijn drie gastconservatoren nauw betrokken: Ronald Prud'homme van Reine, Anne Doedens en Frits de Ruyter de Wildt. Voor de expositie worden 25 prenten en vijf schilderijen uitgeleend, bijvoorbeeld het portret van Michiel de Ruyter, dat in 1667 geschilderd is door Ferdinand Bol, een leerling van Rembrandt. Dit topstuk wordt uitgeleend door het Westfries Museum Hoorn.

De organisatie Axiell, die het collectie-registratie programma Adlib beheert, heeft in 2022 een grote migratie uitgevoerd naar een web based variant. De tabbladen verdwijnen, de zoekfunctie wordt verticaal, het programma ziet er niet meer uit als een 'kaartenbak' maar is meer afbeeldinggericht. De implementatie van de migratie gaat gefaseerd. Eind van het jaar is ons museum aan de beurt. Om het nieuwe programma onder de knie te krijgen, gaan we onder leiding van Jeanette in oktober op cursus.

In de volgende *Brielse Mare* zal aandacht worden besteed aan een nieuwe aanwinst: een portret van Maarten Tromp, in langdurig bruikleen gegeven door een particuliere verzamelaar.

Zorgelijk is de situatie van onze vrijwillig medewerkers. Door verschillende

oorzaken neemt het aantal vrijwilligers voor de drie museumlocaties af en er is geen aanwas. Deze bijdrage wil ik dan ook besluiten met de vraag aan u als lezer om in uw omgeving het museum eens aan te prijzen als een mooie, nuttige en inspirerende omgeving om vrijwilligerswerk te verrichten.

In de zomer volgt de tentoonstelling
'De Overwinning na het Rampjaar 1672.
Spionnen van de Engelse koning'.

onder
Ferdinand Bol, 1667, portret
van Michiel de Ruyter.



DE HOGE RAAD VAN ADEL,

Gelet op het Koninklijk Besluit van 3 november 2022, no: 2022002365

VERKLAART,

dat daarbij aan de gemeente Voorne aan Zee is verleend het
onderstaande wapen,

waarvan de beschrijving luidt als volgt:

Doorsneden; I in zilver een
paal van keel, beladen met een
burcht van zilver, verlicht
en met een valhek van sabel,
waarop een liggende leeuw van
goud; II in azuur een drie-
mastschip van goud op een
golvende schuldvoet van
zilver. Het schild gedekt met
een gouden kroon van veer-
tien parels waarop drie parels
en ter linkerzijde gehouden



door Capriussa, zijnde een
zittend dier met de staart
van een leeuw, de beenen van
een paard en het gezicht
van een mens met de oren
van een brakhorst, alles
van natuurlijke kleur, en om
de hals een halsband met
bellen, alles van goud.
Wapenspreuk: LIBERTATIS
PRIMITIAE in latijnse let-
ters van sabel op een lint
van zilver.

Gedaan te 's-Gravenhage, 8 DECEMBER 2022

DE HOGE RAAD VAN ADEL,

Voorzitter

Secretaris

HET GESCHENK VAN DE VERENIGING ROCHUS MEEUWISZN. IN BEELD

Rochus Meeuwiszoon was bij de Historische Vereniging De Brielse Maasmond reeds langer in beeld. Al geruime tijd voor de herdenking van 450 jaar bevrijding van de Spanjaarden kwam een groepje bestuursleden bijeen om een thema voor de herdenkingsbijdrage van de vereniging te bedenken. Het werd Rochus Meeuwiszoon, de timmerman door wiens toedoen op 5 april 1572 de Spanjaarden op de vlucht sloegen. Leo Arkenbout schreef een artikel over de Brielse held van de vrijheid en in opdracht van de vereniging vervaardigde Guido Sprenkels een portret in brons. Het geschenk voor de stad dat op 30 november in het bijzijn van het bestuur onthuld werd door burgemeester Gregor Rensen. Nu staat Rochus permanent in beeld aan de Thoelaverweg bij de Oostdam.



boven

De kop van Rochus Meeuwiszoon, vervaardigd door Guido Sprenkels.

links

Het bestuur van de Historische Vereniging De Brielse Maasmond: v.l.n.r. Ronald de Ridder, Trudy Schipper-Sparreboom, Gerard Snellens, Dick Verbeek, Ynze Kuiper, Klaas Schipper. Op de foto ontbreekt Betty van Viegen.

VD

AANNEMINGSBEDRIJF

L.D. van DIJK BV BRIELLE

ldvandijk.nl

06-44110026

WERKPLAATS (0181) 416506
MAARLAND ZUIDZIJDE 43

LIJSTENMAKERIJ

AL MEER DAN 50 JAAR

JAN BAZEN

Voorstraat 64
3231 BJ Brielle
Telefoon 0181 412083

ORIGINELE OUDE GRAVURES

WWW.JANBAZEN.NL



KANTOOR & Creatief
de Bruin Bazen v.o.f.

Voorstraat 60
3231 BJ Brielle
t. 0181-412874
f. 0181-418322
e. info@kantoor-creatief.nl

Openingstijden:
Dinsdag t/m vrijdag
9.30 – 17.30
Zaterdag 10.00 – 16.00

Uw adres voor:

- * kantoorartikelen en papierwaren
- * computer cartridges en etiketten
- * technische- en creatieve tekenmaterialen
- * alle soorten verf voor kunstschilders
- * schildersdoeken en tekenblocs
- * luxe schrijfwaren en agenda omslagen
- * pennen graveren
- * kopiëren en inbinden van verslagen
- * plastificeren
- * gratis advies van Louis en Willy

Laat je boodschappen makkelijk thuisbezorgen!



Bestel je boodschappen op plus.nl of met de PLUS app.

Openingstijden: ma - za 08:00 - 20:00 zondag 12:00-18:00

plus.nl



Spreek eens af voor een rondleiding met een van onze enthousiaste gidsen:

info@gidsengroepbrielle.nl

WWW.GIDSENGROEPBRIELLE.NL